

ПОЗИЦІЯ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН ЩОДО ВВЕДЕННЯ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬК ДО АФГАНІСТАНУ (27.12.1979 – 1980 рр.)

Пилипенко Вікторія Вікторівна

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Ісламська революція 1978 – 1979 рр. змінила розстановку сил на Близькому та Середньому Сході, засвідчивши виникнення нової держави шийтського толку Ісламської Республіки Іран (ІРІ) з претензіями на регіональне лідерство. Заклики імама Хомейні до «експорту ісламської революції» передбачали активне втручання держави у практично всі політичні процеси локалізовані регіоном Перської затоки.

Наявність на території Афганістану стратегічно важливих енергетичних ресурсів, разом із економічно обгрунтованою доцільністю використання афганської території для транзиту нафтогазових продуктів до портів Індійського океану, спричинило радянсько-іранську конкуренцію за встановлення впливу над країною. Подібного роду конкуренція між Іраном та Росією, як головними експортерами нафти й газу на світовому енергетичному ринку, зберігається до нашого часу. Тому аналіз реакції ІРІ на введення обмеженого контингенту радянських військ до Афганістану 27 грудня 1979 р. є актуальним.

Виходячи з актуальності, мета статті – дослідити позицію Ісламської Республіки Іран щодо введення військ СРСР до Афганістану. Об'єкт – радянсько-іранські відносини, предмет – афганський аспект радянсько-іранських відносин.

Початок «афганської війни» Радянського Союзу хронологічно співпав з остаточним крахом політики «розрядки» у відносинах СРСР зі США та завершальним етапом формування нової Іранської держави, що виступала за ліквідацію американського впливу у районі Затоки. Проголошений імамом Хомейні курс на «експорт ісламської революції» у сусідні держави, не зважаючи на релігійно-догматичні відмінності між ними, пояснює першу причину вкрай негативної реакції іранської влади на введення радянських військ до Афганістану. Своїми діями Радянський Союз спробував протиставити світське правління теократії, піддавши під сумнів основні догми шийтського духовенства не лише стосовно побудови державного правління, а й реалізації зовнішньополітичної

доктрини. Тому, 30 грудня 1979 р. Революційна рада Ісламської Республіки Іран виступила із заявою, в якій введення військ СРСР в Афганістан називалося окупацією, а радянська влада звинувачувалася у «використанні ірансько-американської кризи і здійсненні відкритої агресії проти існуючої в Афганістані системи правління. Цей крок протистоїть усім принципам, які можуть гарантувати рівність і братство у світі»ⁱ. Тогочасний посол СРСР в Ірані В. Виноградов згадував, що в одному із публічних виступів президент ІРІ Банісадр «договорився до того, що Афганістан – частина Ірану, тому перебування радянських військ в Афганістані є агресією проти Ірану»ⁱⁱ.

Намагання іранських революційних лідерів вирішити внутрішньополітичні проблеми держави шляхом консолідації суспільства навколо зовнішньополітичної загрози, є другою причиною негативної реакції Ірану на афганські події. Резидент КДБ в Тегерані з 1979 до 1982р. Л. В. Шебаршинін зазначав, що «в жодній частині Ірану, жодного представника іранського суспільства радянська акція (введення військ до Афганістану – *В. В. Пулипенко*) не викликала співчуття. Навпаки, було викликано активне невдоволення більшості іранців й нерозуміння у тих людей, які до цього з симпатією ставилися до Радянського Союзу або соціалізму»ⁱⁱⁱ. Спочатку у внутрішньоіранській пропаганді, а потім й у зовнішньополітичній доктрині ІРІ СРСР став іменуватися «малим сатаною» на противагу «великому сатані», яким були США. На офіційному рівні «диявольський статус» Радянського Союзу згадується у листі міністра закордонних справ Ісламської Республіки Іран Садега Ротбзаде 1980 р. до міністра закордонних справ СРСР Андрія Громико, де також в ультимативній формі звучить вимога вивести радянські війська з Афганістану^{iv}.

Свідченням панування антирадянських настроїв у іранському суспільстві на фоні «афганської війни» СРСР були численні акції протесту та неодноразові спроби нападу на Радянське посольство в Тегерані. Найбільшим такий напад був учинений в день річниці введення військ до Афганістану. У ноті протесту Посольства до іранського уряду повідомлялося про порушення екстериторіальності Посольства та відсутності будь-яких заходів з боку іранської влади, спрямованих на прийняття необхідних заходів з метою недопущення

нападу, про який завчасно повідомлялося^v. «День вторгнення радянських військ до Афганістану», за спогадами Реваза Утургаурі, генерального консула СРСР в Ісфахані 1986 – 1988 рр., «відзначався масовими антирадянськими демонстраціями. Заходи відбувалися під контролем місцевої влади. Мулли вели натовп по вулицям, спалювали опудала радянських солдат та державний радянський прапор»^{vi}.

Введення обмеженого контингенту радянських військ до Афганістану негативно позначилася й на радянсько-іранських культурних зв'язках: іранські спортсмени бойкотували олімпійські ігри в Москві 1980р., а радянська друкована продукція, спеціалісти-працівники спільних радянсько-іранських культурних товариств не пропускала через кордон. Загалом, суспільна атмосфера в Ірані по відношенню до СРСР помінялась в гіршу сторону, а дії радянських військових в Афганістані з одного боку підтвердили правомірність революційних гасел іранських радикалів «Ні Захід, ні Схід – тільки ісламська революція»^{vii}, а з іншого, допомогли клерикалам «на їх шляху до абсолютної влади розгромити ліве крило опозиції»^{viii}, лояльне до радянської зовнішньополітичної діяльності.

Отже, введення радянських військ до Афганістану викликало негативну реакцію з боку Ірану, спричинивши утвердження за Радянським Союзом статусу «малого сатани» у іранській зовнішньополітичній доктрині.

- ⁱ Посольство СССР в Иране // АВПРФ. – Д.2. – Оп. 63. – П.265. – Л.197. – 1979.
- ⁱⁱ Виноградов В. М. Дипломатия: люди и события (из записок посла) / В. М. Виноградов. – М.: РОССПЭН, 1998. – С. 445.
- ⁱⁱⁱ «Ни Запад, ни Восток». 30 лет под этим лозунгом аятолла Хомейни живет и развивается Исламская революция Иран // Интервью с генерал-лейтенантом Леонидом Шебаршиным, 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://shebarshin.ru/vpk.html>
- ^{iv} Ноты МИД ИРИ в Посольство СССР в Иране // АВПРФ. – Д.4. – Оп.64. – П.267. – Л. 24 – 30. – 1980.
- ^v Исходящие ноты Посольства СССР в ИРИ в МИД ИРИ // АВПРФ. – Д.2. – Оп.64. – П.267. – Л. 67. – 1980.
- ^{vi} Утургаури Р. Покер с аятоллой. Записки консула в Иране / Р. Утургаури. – Тбилиси, 2010. – С. 266.
- ^{vii} Веревкин С. И. Интервью автора с Советником – Заместителем Чрезвычайного и Полномочного Посла Исламской Республики Иран в Российской Федерации г-ном Ахмадом Хеидарином / С. И. Веревкин // Аромат мученика. Исламская Республика Иран: неизвестная, удивительная, откровенная – М.: Вече, 2012. – С. 68
- ^{viii} «Ни Запад, ни Восток»... // Интервью с генерал-лейтенантом Леонидом Шебаршиным, 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://shebarshin.ru/vpk.html>